

KAIP PRAKALBINTI VAIKUS IKITEISMINIO TYRIMO METU IR TEISME?

LIETUVOS
TEISMAI

Melo ir veidmainysčių nepažįstantys vaikai vis dažniau tampa jautriais ir lengvai pažeidžiamais baudžiamųjų bylų liudytojais. Teismų psichologai kasmet pareigūnams ir teisėjams padeda apklausti apie pusę tūkstančio mažųjų liudytojų. Tačiau daugėjant bylų, kuriose dalyvauja vaikai ir nepilnamečiai, vien psichologų pastangų neužtenka. Tad kaip prokurorai, tyrėjai ar teisėjai gali padėti vaikams prabilti?

Duoti parodymus gali tekti net ir patiems jauniausiems. Kad vaikas prabiltų ir padėtų nustatyti tiesą, reikia į jį įsiklausyti, stengtis nuraminti, padrąsinti, išklaudyti, išsiaiškinti, kas jam kelia baimę ar ar nerimą. Jei bus padaryta klaida, stos tylos, ašarų, pasipriešinimo siena, kuri ne tik trukdys išsiaiškinti nusikaltimą ar išspręsti bylą, bet ir galbūt negrįžtamai sužeis vaiko širdį, paveiks jo ir jo aplinkinių ateitį.

Vaida Šarauskienė, Šiaulių apygardos teismo psichologė

Teismo psichologas padeda užtikrinti ikiteisminiame tyrime ir teismo procese (ypač seksualinių, smurtinių nusikaltimų ikiteisminiuose tyrimuose ir baudžiamosiose bylose) dalyvaujančių asmenų – nepilnamečių, mažamečių – kvalifikuotą apklausą, suteikti jiems tinkamą psichologinę pagalbą, įvertinti jų psichologines, asmenybės ir raidos problemas. Su šių specialistų pagalba atlikta kokybiška apklausa ne tik padeda gauti patikimus parodymus ir greičiau baigti tyrimus bei bylas, bet ir užtikrina geresnę liudytojų savijautą apklausoje ir po jos.

Labai svarbu vaiką apklausti tik kartą arba užtikrinti kuo mažesnę apklausų skaičių: pirmosios apklausos duomenys yra patikimiausi, vaikai geriau jaučiasi, mažesnė tikimybė, kad norėdami apginti savo artimuosius sugalvos naujų pateisinimų pateisinimų ir įvykių aplinkybių ir pan. Vienintelė ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekama apklausa su specialisto – teismo psichologo – pagalba turėtų tapti kiekvieno teisingumo ieškančiojo siekiamybe: juk labai svarbu, kad apklausiamas vaikas nejaustų diskomforto, kad apklausiantysis suprastų, kaip su juo reikia bendrauti, kaip paklausti ir gauti atsakymą.

Viktorija Šelmienė, Vilniaus miesto apylinkės teismo teisėja, nagrinėjanti baudžiamąsias bylas

Teismų psichologai padeda vykdyti apklausas apygardų teismų teritorijose:

KLAIPĖDOS
8 46 390960

PANEVĖŽIO
8 45 454553

ŠIAULIŲ
8 673 14920

KAUNO
8 37 490958

VILNIAUS
8 52 688088

Kaip pasiruošti apklausai?

Dera atsakingai pasiruošti pokalbiui su vaiku, kad netektų organizuoti pakartotinių apklausų: taip būtų sumažinta vaiko psichologinės traumos rizika, apklausiantysis gautų detalesnius ir patikimesnius parodymus, procedūros eiga būtų lengvesnė, o liudytojas geriau suprastų savo vaidmenį. Kad apklausa vyktų sklandžiai, reikėtų:

- **pažinti vaiką**: surinkti kuo daugiau duomenų apie jo gyvenimą, raidos ypatumus, specialiuosius poreikius ar psichologinę būseną;
- **pasirinkti apklausos vietą**: geriausia vieta – tai draugiškas, patogiai įrengtas, vaikų poreikiams pritaikytas ir atitinkantis teisinėms apklausoms keliamus reikalavimus vaiko apklausos kambarys; ***svarbu, kad vaikas jaustųsi saugiai, nesusitiktų su įtariamuoju (šios sąlygos padidina liudijimų patikimumą, užkerta kelią nenaudingoms ir traumuojančioms pakartotinėms apklausoms!), būtų apklausiamas kitoje vietoje, nei įvyko nusikaltimas;***
- **pasirinkti apklausos laiką**: geriausias laikas – pirma dienos pusė, kai vaikas nėra pavargęs, kai nevyksta vaiko norą kalbėtis galintys sumažinti dalykai (būreliai, šeimos šventės ar pan.);
- **bendradarbiauti su Vaiko teisių apsaugos skyriumi**: taip bus apsaugotos vaiko teisės per apklausą ir po jos.

Ką patarti vaiko tėvams ar globėjams?

Ruoštis apklausai turite ne tik Jūs, bet ir vaikas bei jo artimieji, todėl derėtų kuo anksčiau informuoti vaiką ar jo atstovą apie apklausą, jos laiką, vietą, esmę: žinodamas, kas jo laukia, vaikas jausis saugiau, bus geriau pasiruošęs bendrauti, tikslas išsiaiškinti įvykio aplinkybes bus pasiektas greičiau ir kokybiškiau.

Svarbu: kuo mažiau apklausų, tuo patikimesni liudijimai ir mažesnis poveikis vaikui.

Dažnai vaiko liudijimai priklauso ne tik nuo to, kaip jis jaučiasi, bet ir kokios nuotaikos vyrauja jo aplinkoje. Jūs **turite pasirūpinti, kad vaikas ir jo artimieji kuo anksčiau ir tiksliau žinotų**, kaip vyks apklausa, apie ką bus kalbama, su kuo jam teks bendrauti, skirti laiko pabendrauti su liudytoju bei jo artimaisiais. Taip pat **derėtų pasirūpinti vaiko ir artimųjų saugumu, pasiūlyti pabendrauti su psichologu, padėsiančiu jiems greičiau atsigauti po neigiamų įvykių pasekmių**. Esant poreikiui yra galimybė pasikonsultuoti su teismo psichologu dėl apklausos eigos, anksčiau atvykti į teismą į paruošiamąjį pokalbį su vaiku.

Vaiko tėvams ir globėjams derėtų priminti ir vadovautis pagrindiniais ruošimosi apklausai principais

(patartina prie šaukimo į apklausą pridėti teismuose platinamą lankstinuką „Ką reikėtų žinoti apie pagalbą vaikui teisiniame procese?“ arba šį lankstinuką)

- **Jeigu vaikas pradeda pasakoti apie įvykį, reikėtų jį sustabdyti ir pasakyti, kad apie tai galės papasakoti teisme.** Ruošiantis apklausai verčiau skatinti vaiką papasakoti, dėl ko jis nerimauja, padrąsinti teisme užduoti jam rūpimus klausimus, susijusius su įvykiu. Jei iki apklausos įvykis bus aptartas daug kartų, vaikas gali tiesiog nebenorėti dar kartą apie jį kalbėti ar pradėti kurti nebūtas įvykio detales.
- **Tėvams ar globėjams nederėtų bijoti iš anksto vaikui pasakyti, kur jis bus vedamas ir kaip vyks apklausa.** Svarbu mažamečiui paaiškinti, kas yra teismas, prokuroro kabinetas ar policijos komisariatas, kodėl reikės į kurį nors iš jų vykti. Reikėtų iš anksto vaikui pasakyti, kad jam reikės vykti liudyti, padėti teisėjui ar pareigūnui išspręsti problemą, pasielgti teisingai ar pan. Jei vaikui suprantamais žodžiais bus paaiškinta, kaip vyks teismo procesas, jo apklausa, jis turės laiko nusiteikti liudyti, o atvykęs į teismą jausis kur kas saugiau ir drąsiau.
- **Negalima vaikui meluoti.** Nereikia sakyti, kad vaikas eis į polikliniką, parduotuvę ar žaidimų kambarį: anksčiau ar vėliau jis supras, kur eina, pasijus apgautas, nepasitikės nei tėvais ar globėjais, nei jį apklausiančiais žmonėmis.
- **Nedera vaikui užkrauti per didelės atsakomybės.** Kalbant apie liudijimo svarbą reikėtų padrąsinti ir nuraminti vaiką, tačiau neakcentuoti, kad jo pasakytas žodis gali nulemti žmogaus likimą ar teismo sprendimą. Jei jam kiltų abejonių, reikėtų patvirtinti, kad jis pats nepadarė nieko bloga, kad jam neverta rūpintis dėl pasekmių tam žmogui, apie kurį pasakos, ar bijoti, kad ne viską prisimins ir pan. Verta pasakyti vaikui, kad jis atsakingas tik už tai, ką papasakos, pabrėžti, kad jis privalo papasakoti visą tiesą, viską, ką žino ir prisimena.
- **Nereikėtų žadėti vaikui dovanų ar malonumų už tai, kad jis „gerai pasirodys“ teisme.** Dalyvaujant apklausoje svarbu ne „gerai ar blogai“ pasirodyti ir už tai gauti atlygį, o pasakyti TIESĄ. Žinoma, po apklausos tėvai ar globėjai turėtų nepamiršti pagirti vaiko pastangų papasakoti tiesą apie įvykius.

Kaip kalbėtis? Pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo žingsniai tiesą atskleidžiančių atsakymų link

- Sutarti dėl teismo psichologo dalyvavimo apklausoje.
- Dera iš anksto apgalvoti klausimus, pasitarti su psichologais, vaiko teisių specialistais dėl klausimų formulavimo ir apklausos eigos.
- Susitarti su vaiku, kad jis apklausos metu sakys tiesą, nebijos pasakyti „nežinau“ ar „nesuprantu“, kai ko nors nežinos ar nesupras, pataisys Jus, jei klaidingai jį suprasite; negalvos, kad jo nesiklauso, jei išgirs panašius pasikartojančius klausimus.
- Pradėti pokalbį klausimais, kaip jam sekasi, teirautis dalykų, kurie jam patinka, aptarti vėliausius jo gyvenimo įvykius: taip išsiaiškinsite, ar vaikas pasiruošęs ir kaip pasiruošęs kalbėtis.
- Leisti vaikui laisvai pasakoti, kas nutiko. Tai vadinamasis laisvo pasakojimo etapas, kuriame išgirsta informacija yra patikimiausia, todėl reikia skirti pakankamai laiko išklaudyti, ką vaikas pasakoja. Galima šį etapą pradėti nuo klausimo „Na, papasakok, kodėl šiandien atėjai?“, vėliau paskatinti pasakoti „Papasakok daugiau“, „Kas buvo po to?“ ir pan.
- Užduokite tikslinamuosius klausimus. Rekomenduojama, kad klausimai būtų atviri (pvz.: „Kaip...?“), o ne „Ar...?“), mažiau menantys, skatinantys patį vaiką atgaminti su įvykiu susijusias detales. Taip pat būtina paminėti, kad bandant atkurti įvykius (ypač su seksualiniu smurtu susijusiose ir pan. bylose) galima naudoti įvairaus pobūdžio žmogaus piešinius, kad juose vaikas pažymėtų reikalingas detales.

Naudingi kontaktai:

Paramos vaikams centras:

<http://www.pvc.lt/lt/>,

tel. (8 5) 271 5980, 8 611 43567, 8 611 22612,

el. p. pvc@pvc.lt, bbbs@pvc.lt.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba:

<http://www.vaikoteises.lt/lt/>,

tel. (8 5) 231 0928,

el. p. info@vaikoteises.lt.